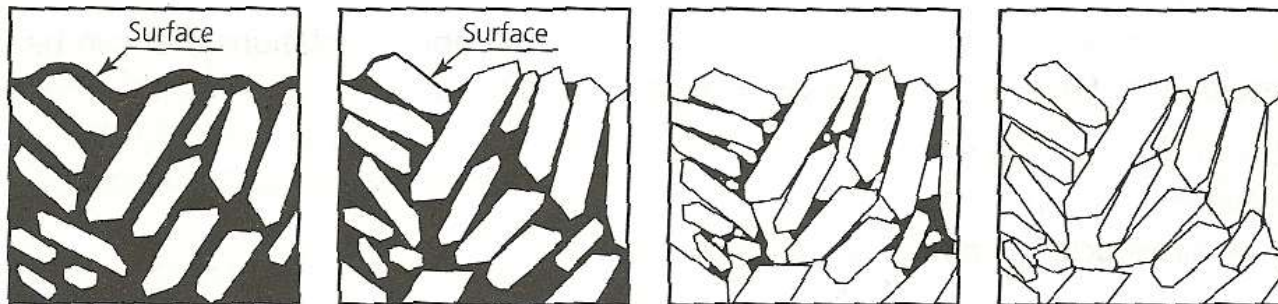

5. Sušení

- výlisek - **vyšší (plast. těsto, lití)** nebo nižší (lisování suchých a polosuchých směsí) obsah vody $\Rightarrow$ nutno **nezávadně** odstranit.

Sušení = přestup tepla ze sušícího media (vlhký vzduch) do sušeného výlisku a současně látková výměna, tj. výměna vlhkosti z výlisku (odpařování vody) do okolního vlhkého vzduchu.

- princip: teplo $\rightarrow$ voda v páru $\rightarrow$ odváděna vlhkým vzduchem.
- Speciální případy: mikrovlnné sušení (pěnokeramické filtry).
- výlisek $\rightarrow$ **výsušek** (pevnost, smršťování) – vlhkost daná podmínkami výpalu.
- přibližování částic, snižování tl. lyosféry (klesá ζ -potenciál), stahování částic k sobě = smršťování, vznik kapilární pórovitosti.

- cíl: zkrácení doby a snížení spotřeby tepla na odpaření vody

3 „disciplíny“ sušícího procesu:

1. Dynamika sušení

- změna vlhkosti výlisku v čase s ohledem na parametry sušícího media a vlastnosti struktury vysoušené látky (smrštění aj.).
- *cíl: definice max. rychlosti sušení (množství dodávaného tepla x schopnost výlisků ztrácet vlhkost bez vzniku trhlin a deformací = citlivost k sušení).*

2. Statika sušení

- látková a tepelná bilance sušení - vlastnosti vlhkého vzduchu.
- *cíl: definice energetické náročnosti sušení - měrná spotřeba tepla = množství tepla [kJ] na odpaření 1 kg vody z výlisků (včetně tepelných ztrát sušárny).*

3. Technologie sušení

- poznatky dynamiky a statiky sušení uplatněné na výrobní zařízení = sušárny
- *cíl: konstrukce sušáren a regulace sušícího procesu kvalitní výsušky s minimální spotřebou tepla.*

5.1 Voda ve výlisku (systém zemina-voda)

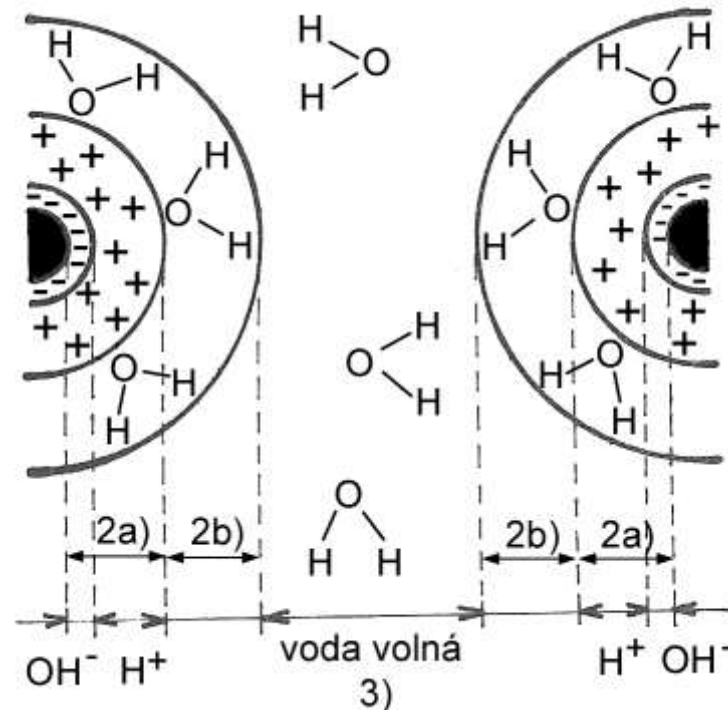
~~1) **Voda vázaná (adsorbovaná) chemicky** - krystalickou mřížka jílových minerálů (tzv. voda mřížková), $\uparrow$ 450 - 650 °C (DTA).~~

2) Voda vázaná fyzikálně-chemicky - na povrchu zrn jílových minerálů ve formě filmů (**lyosfér**) v místě působení přitažlivých sil zrna:

a) *hygroskopická* - nejtěsněji poutaná vazbou ion-dipól na povrch zrn,

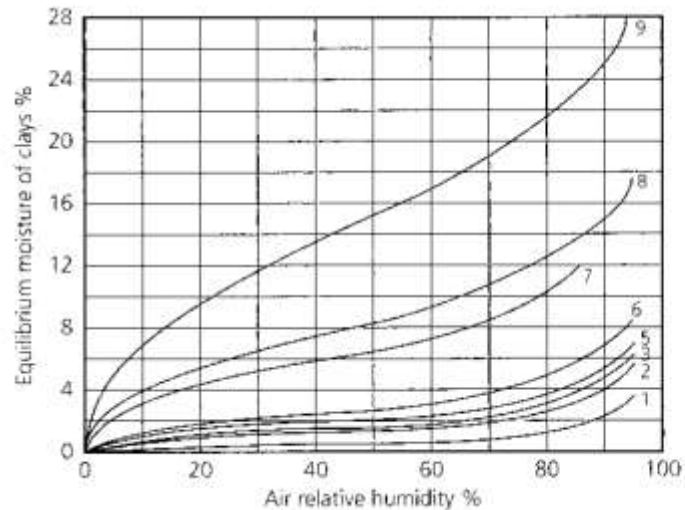
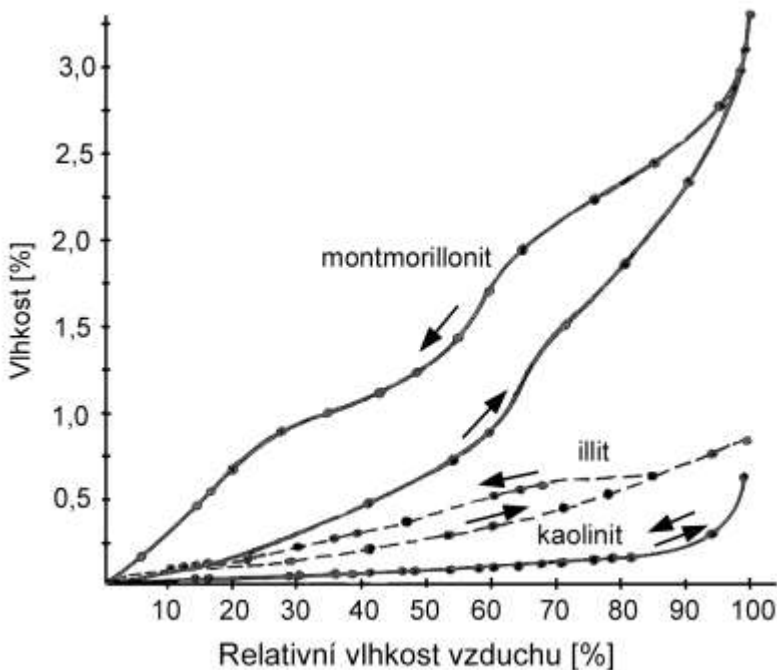
b) *difúzní obalová* - působí přitažlivé síly zrn jílových minerálů - pevně vázaná (nepohyblivá na vnitřním okraji) a málo vázaná.

3) Voda volná - v pórech mezi zrny minerálů mimo dosah přitažlivých sil zrn, při sušení odchází nejdříve.

Jílovinové zeminy – vysoký měrný povrch (až $1000 \text{ m}^2 \cdot \text{g}^{-1}$) $\Rightarrow$ **kapilární jevy:**

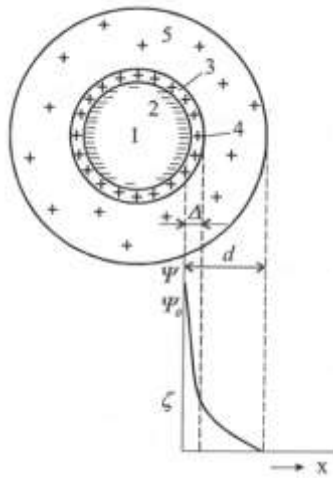
- vzlínání vody - různě velké kapiláry,
- adsorpce vody - schopnost suché zeminy vázat vodu ve vlhkém prostředí (např. z ovzduší) = **hygroskopičnost**. Smáčecí teplo (množství tepla vznikajícího při reakci obou složek) - bentonity až $120 \text{ J} \cdot \text{g}^{-1}$, cihlářské zeminy $5 - 30 \text{ J} \cdot \text{g}^{-1}$.

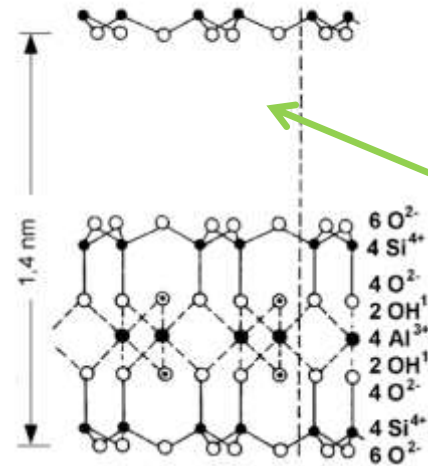
- 1 Kaolinite
- 2 Kaolinite
- 3 Kaolinite + illite
- 5 Kaolinite + illite
- 6 Kaolinite + illite + organic matter
- 7 Kaolinite + Montmorillonite
- 8 Kaolinite + lignite
- 9 Montmorillonite

Tloušťka adsorbovaného vodního filmu - 5 μm u kaolinitu (60 vrstev molekul vody), u montmorillonitu až 30 μm $\Rightarrow$ bobtnání:

- **intermicelární bobtnání** - adsorbovaná voda pro vznik lyosféry,
- **intramicelární bobtnání** - část vody také do mřížky (oddaluje základní trojvrství – typické pro montmorillonit).

intermicelární

intramicelární

H_2O

Vlhkost zemin w - vysoušením na 110 $^{\circ}\text{C}$ do stálé hmotnosti

- absolutní vlhkost - hmotnost vody v zemině vztažená na hmotnost sušiny v procentech ($\times$ relativní vlhkost).
- **vlhkost rovnovážná w_{ro}** - vlhkost materiálu za rovnovážného stavu s okolní atmosférou o určité relativní vlhkosti,
- **vlhkost hygroskopická w_h** - vlhkost materiálu za rovnovážného stavu s okolní atmosférou o relativní vlhkosti 100 %.

5.2 Dynamika sušení

Rychlost sušení závisí na:

- *vlastnostech látky* (surovinové směsi, zeminy) – schopnost nezávadně ztrácet vodu,
- *podmínkách předávání tepla,*
- *pohybu sušícího média* (nebo i výrobku) apod.

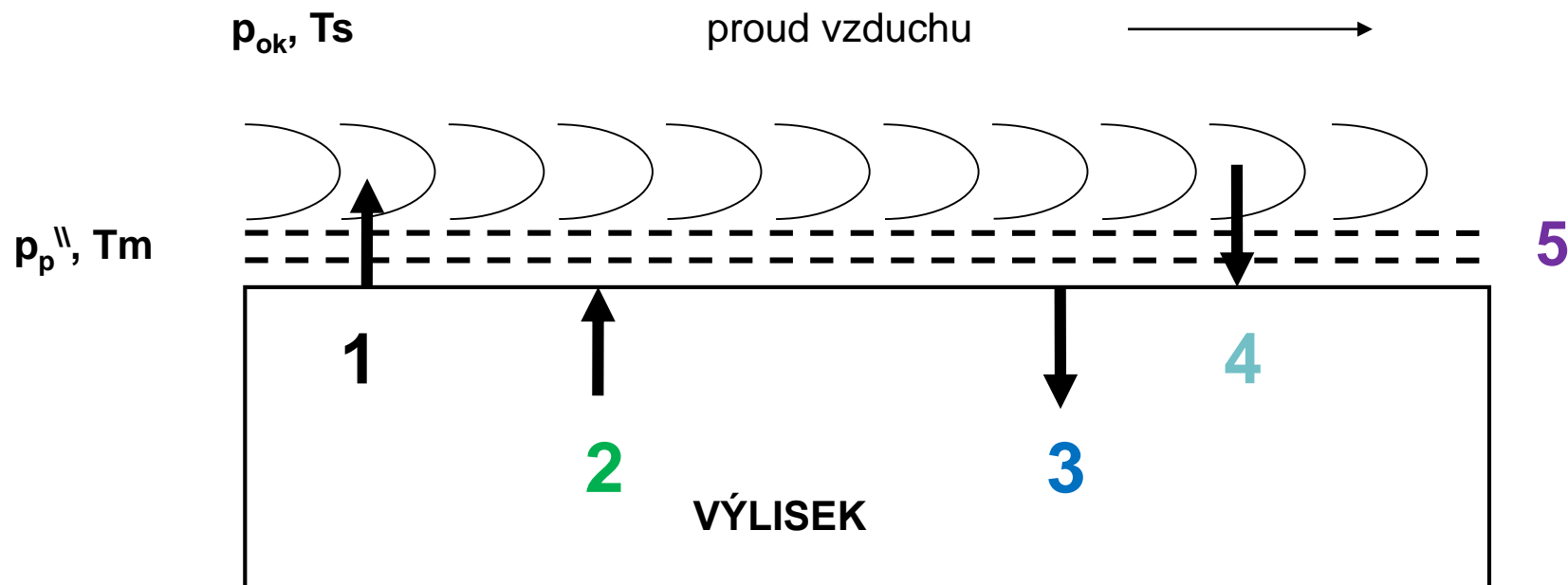
Rychlost sušení dána:

- množstvím tepla a vzduchu - *vnější parametry sušení* – parametry sušícího média: **$T, \varphi, v,$**
- schopností výlisků ztrácet vlhkost bez vzniku trhlin a deformací (tzv. *citlivostí k sušení*) - *vnitřní parametry sušení* - geometrie výlisků, mineralogické složení, granulometrie, způsob vytváření apod.

Cíl: definovat maximální rychlost sušení [$g_{H_2O} \cdot \text{hod}^{-1}$].

Procesy ve výlisku při sušení :

- **vnější difuze vodní páry (1)** - odpařování vody z povrchu výlisku,
- **vnitřní difuze vodní páry (2)** - vyrovnávání vlhkosti střed-povrch výlisku (Součinitel vnitřní difuze D)
- **termodifuze (3)** - pohyb vody ve směru tepelného toku, zpomaluje proces sušení.

4-přenos tepla, 5-nepohyblivá vrstva vodní páry

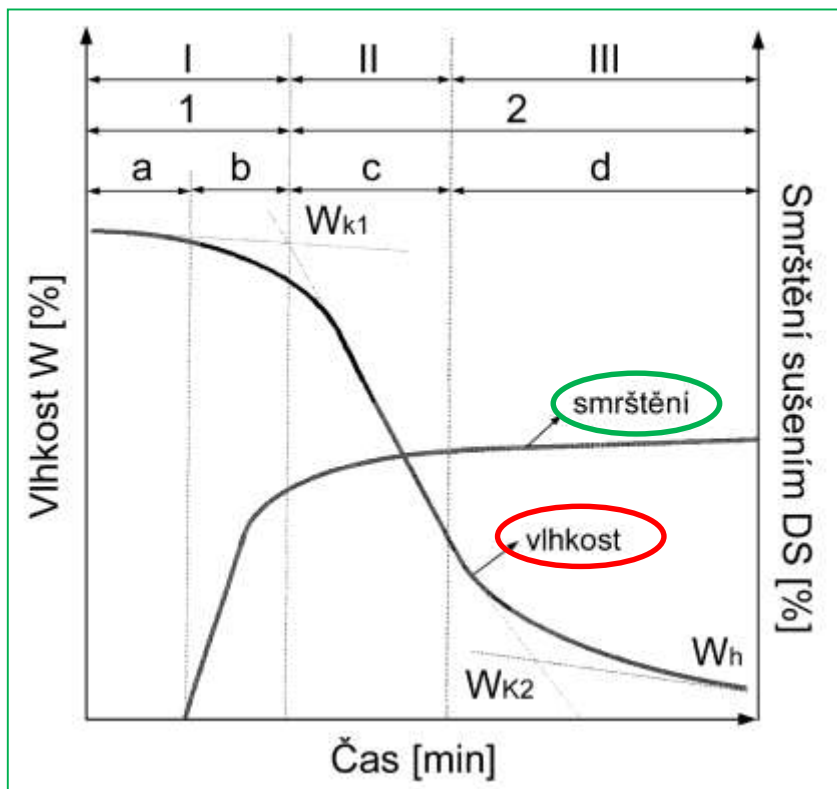
5.2.1 Smršťování při sušení, vznik trhlin a deformací

Vlhkost:

I. Úsek - Voda směrem k povrchu výlisku a difúze vodní páry.

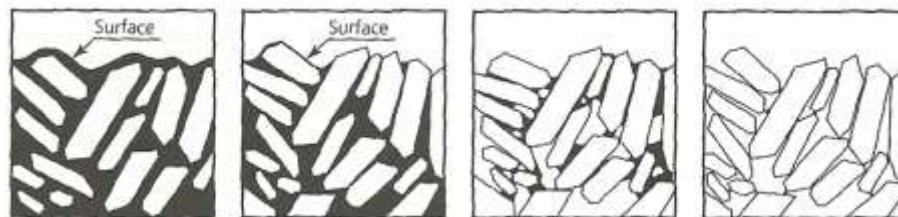
II. Úsek – posun hladiny odpařování vody do středu výlisku (1. kritický bod W_{k1} - voda se odpařuje z hladiny uvnitř výlisku).

III. Úsek - 2. kritický bod W_{k2} - mizí hladina vody uvnitř výlisku. Rychlost sušení pomalu limituje k nule až dosáhne rovnovážné vlhkosti.

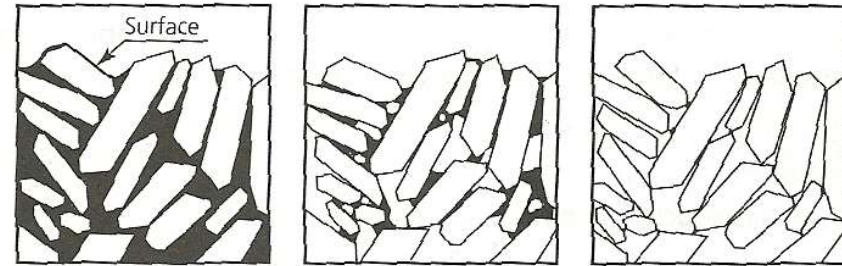
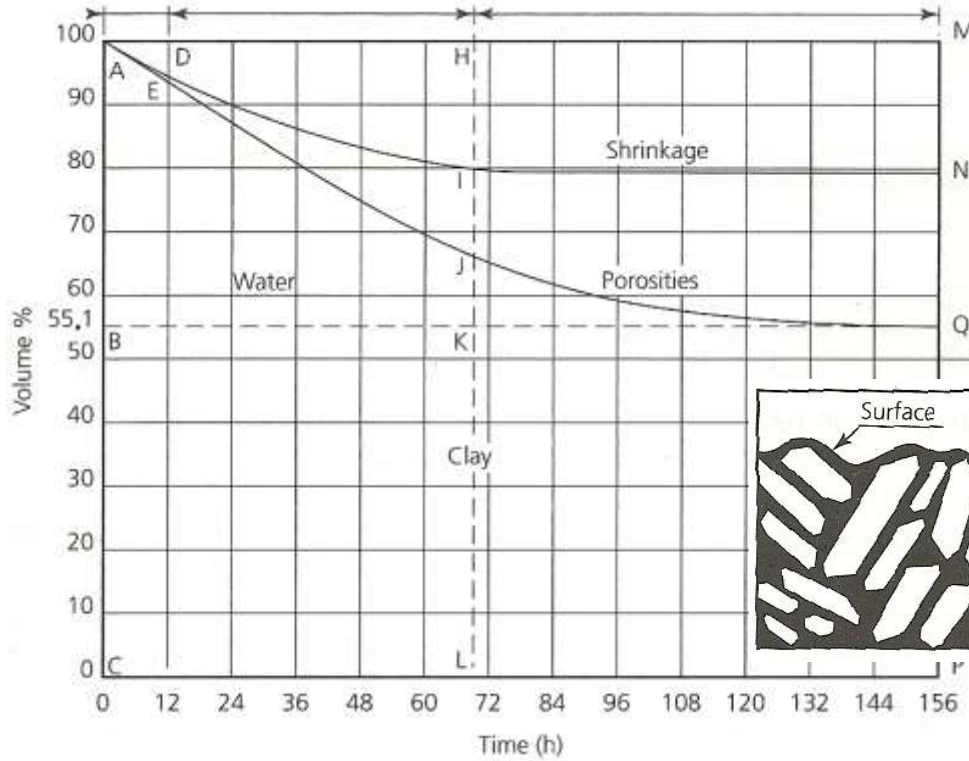
Smršťování:

- **1. fáze** - nebezpečná oblast na Bigotově křivce. **část a** – ohřev výlisku, kdy smrštění ještě nenastalo, **část b** – konstantní rychlosti smršťování (ideální smršťování).
- **2. fáze** - **část c** – rychlost smršťování se snižuje, limituje k nule a **část d** – smršťování je ukončeno.

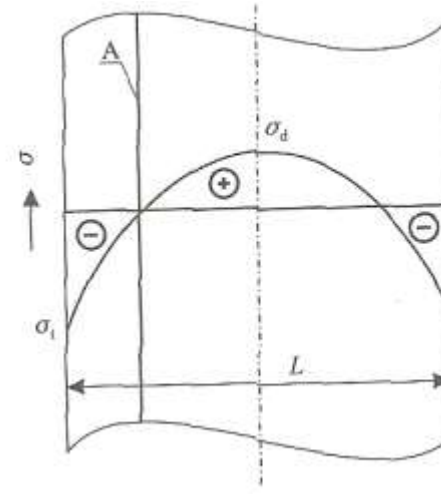
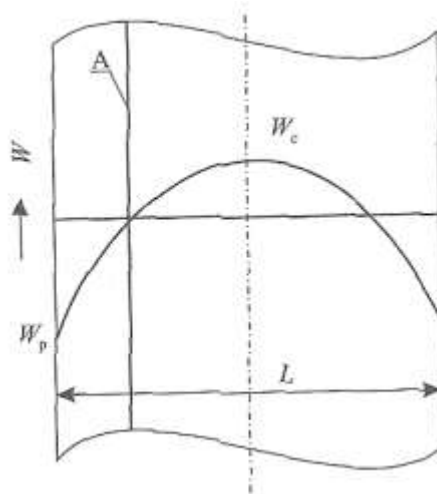

Bourryho diagram

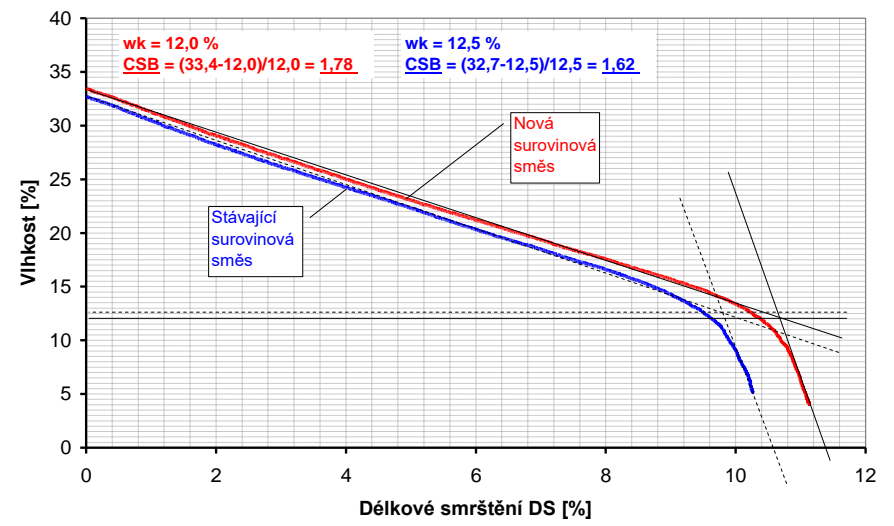
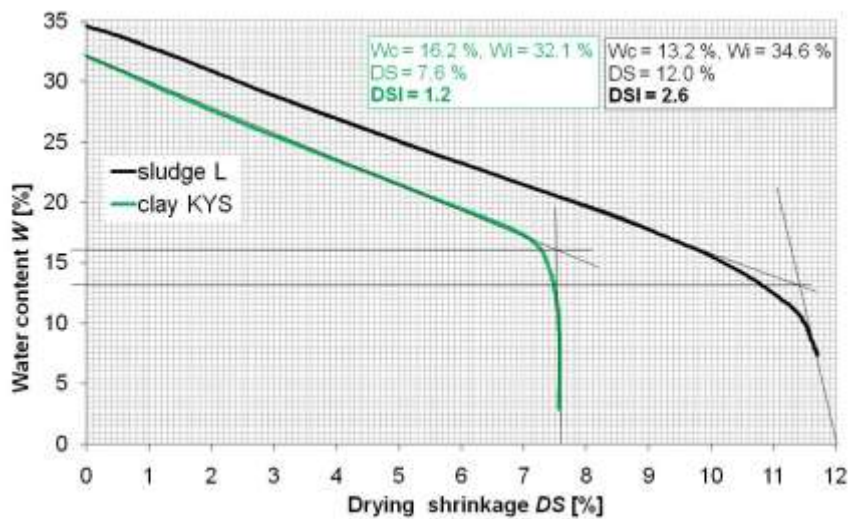
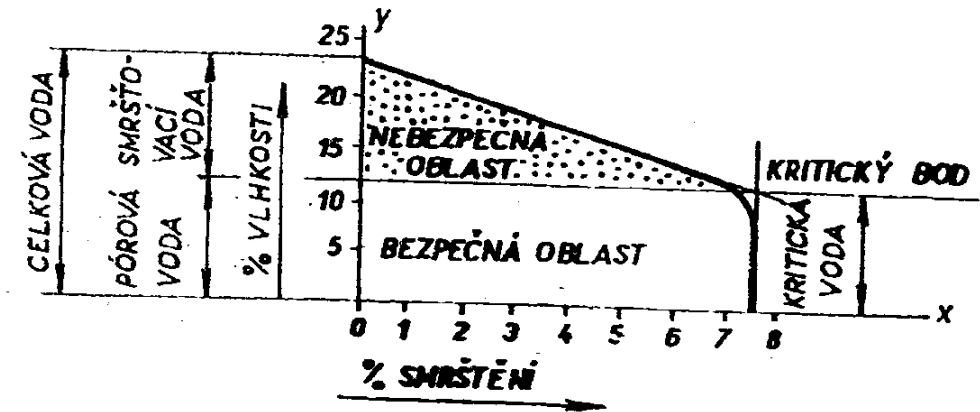

Při sušení - na povrchu výlisku tahová napětí (smršťování) x uprostřed tlaková.
Optimální parametry sušení $\Leftrightarrow$ maximální rychlost, při níž ještě nevznikají trhlinky.

5.2.2 Citlivost k sušení

- **přímé metody** (stanovuje se vlhkost nebo doba vzniku první trhlinky) a
- **nepřímé metody** (posuzují smrštění, gradienty vlhkosti, pevnosti výsušku v tahu ohybem → stupnici verbálního hodnocení – mj. BIGOT).

5.3 Statika sušení

- modely teoretické sušárny (sušárny bez tepelných ztrát) - bilancování množství vstupního a výstupního vzduchu, množství odpařené vody.

Sušící medium (vlhký vzduch) - nositel vypařené vlhkosti a tepla.

Sušící proces závisí na :

- *teplotě a obsahu vlhkosti ve vzduchu,*
- množství vzduchu, které proudí podél výlisků (stupeň obměny vzduchu),
- měrném povrchu výlisků (poměr vysušovaného povrchu ke hmotě výlisku),
- parametrech výlisků, které ovlivňují sušení (povrch, kapilarita, sorpční vlastnosti).

Vzduch = suchý vzduch + vodní pára.

Daltonův zákon: tlak směsi plynů je součtem tlaků jednotlivých složek → **tlak vlhkého vzduchu = tlak vodní páry p_p + tlak suchého vzduchu p_v .**

Při konkrétní teplotě - částečný (parciální) tlak vodní páry $p_p \leq p_p^*$. Poté kondenzace vodní páry - **rosný bod**.

Parametry vlhkého vzduchu

1. Vlhkost vzduchu:

- relativní (relativní vlhkost vzduchu φ) nebo
- absolutní (*měrná vlhkost vzduchu* x je hmotnost vody v kg obsažená v jednom kg suchého vzduchu)

$$\varphi = \frac{p_p}{p_p''} \in (0;1) \Rightarrow p_p = \varphi \cdot p_p'' \qquad x = \frac{\text{kg(voda)}}{\text{kg(suchý vzduch)}}$$

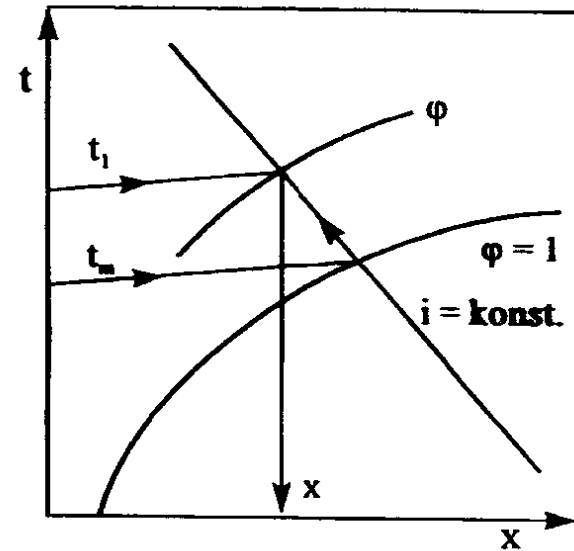
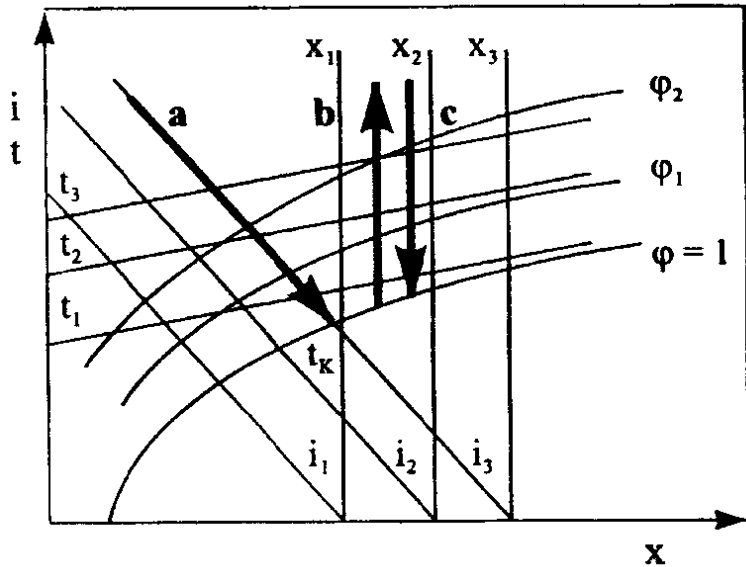
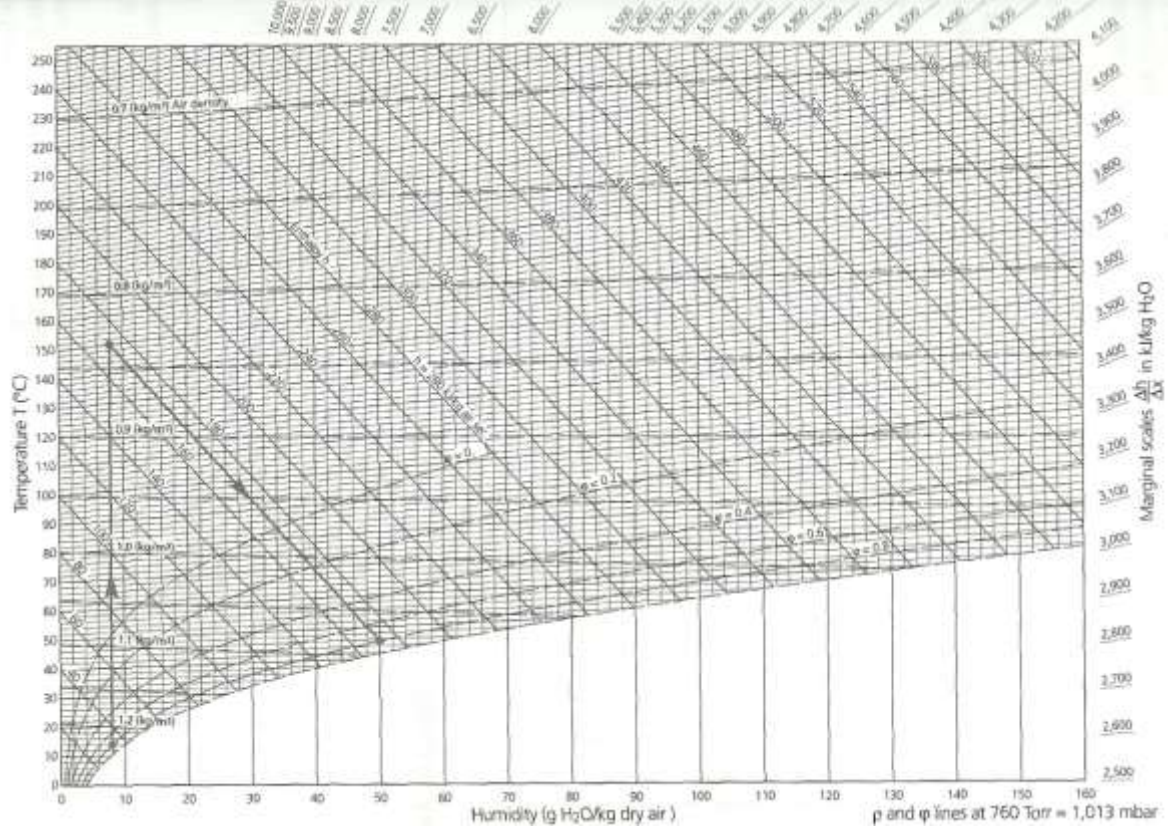
2. Entalpie (tepelný obsah) vlhkého vzduchu i [kJ.kg⁻¹]:

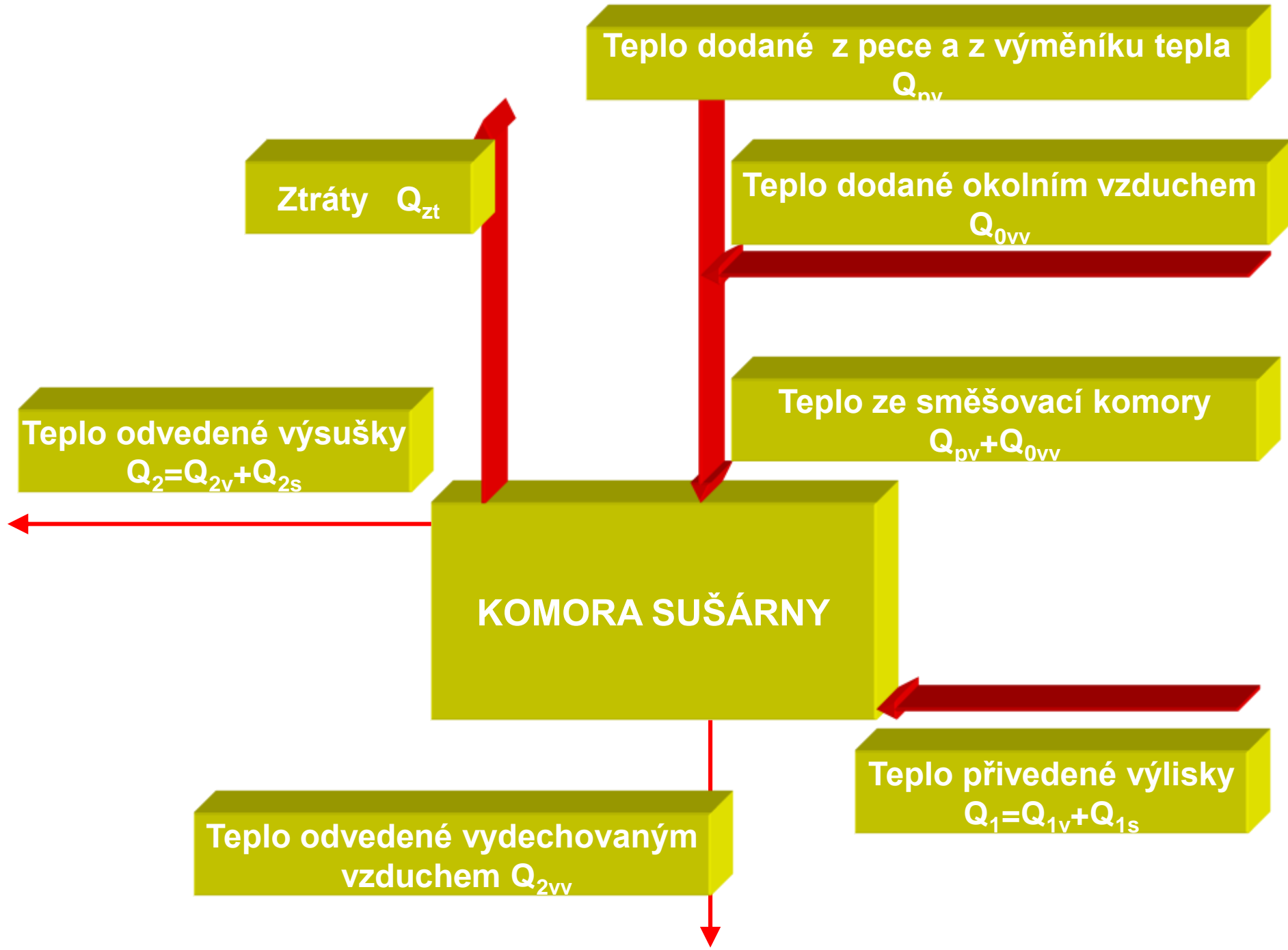
$$i = c_{pv} \cdot t + (r_0 + c_{pp} \cdot t) \cdot x \Rightarrow i = t + (2500 + 1,92 \cdot t) \cdot x$$

c_{pv} , c_{pp} ... měrná tepla vzduchu a vodní páry ($c_{pv} = 1$, $c_{pp} = 1,92$) [kJ.kg⁻¹.K⁻¹],
 r_0 ...výparné teplo vody [kJ.kg⁻¹] (= 2500 kJ.kg⁻¹).

3. Teplota

Moliérův diagram

Teplo dodané z pece a z výměníku tepla

$$Q_{pv}$$

Ztráty Q_{zt}

Teplo dodané okolním vzduchem

$$Q_{0vv}$$

Teplo odvedené výsušky

$$Q_2 = Q_{2v} + Q_{2s}$$

Teplo ze směšovací komory

$$Q_{pv} + Q_{0vv}$$

KOMORA SUŠÁRNÝ

Teplo přivedené výlisky

$$Q_1 = Q_{1v} + Q_{1s}$$

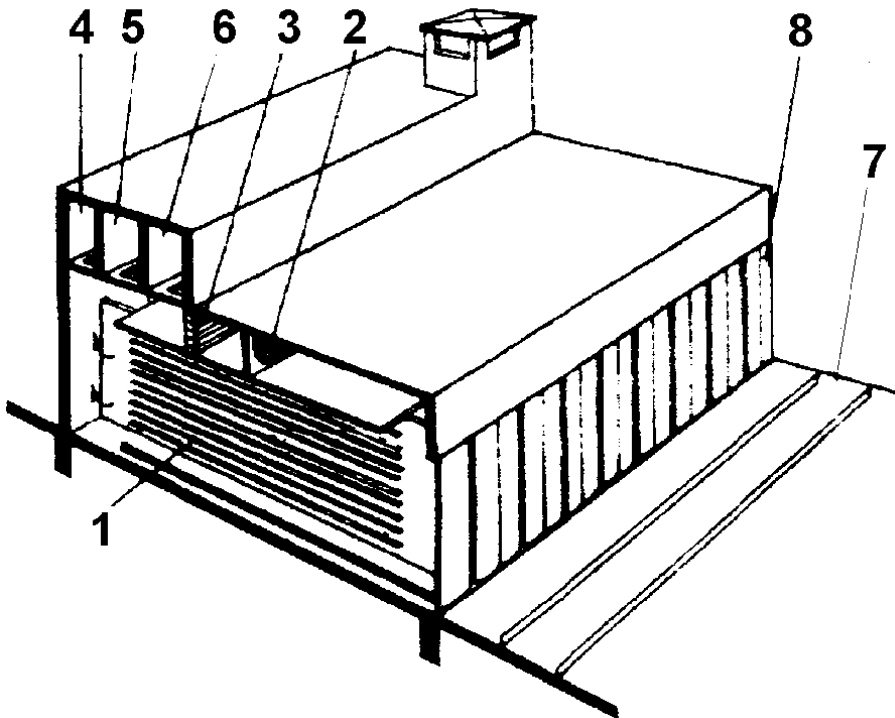
Teplo odvedené vydechovaným vzduchem

$$Q_{2vv}$$

5.4 Technologie sušení

5.4.1 Periodické sušárny

- změna sušárenského klima (stav vzduchu) podle režimu sušení. Sušárenský prostor (komory) se periodicky zavází a vyvází.
- přírodní sušárny,
- velkoprostorové (nadpecní) sušárny,
- **komorové sušárny** - teplý vzduch z chladnacího pásma pece + parní radiátory v komorách.

- + flexibilita, různé druhy výrobků,
- + možnosti změny doby sušení,
- + malá poruchovost,
- vyšší spotřeba tepla,
- vyvážka, zavážka,
- náklady na obsluhu,
- větší obestavěný prostor.

Nadpecní sušárna

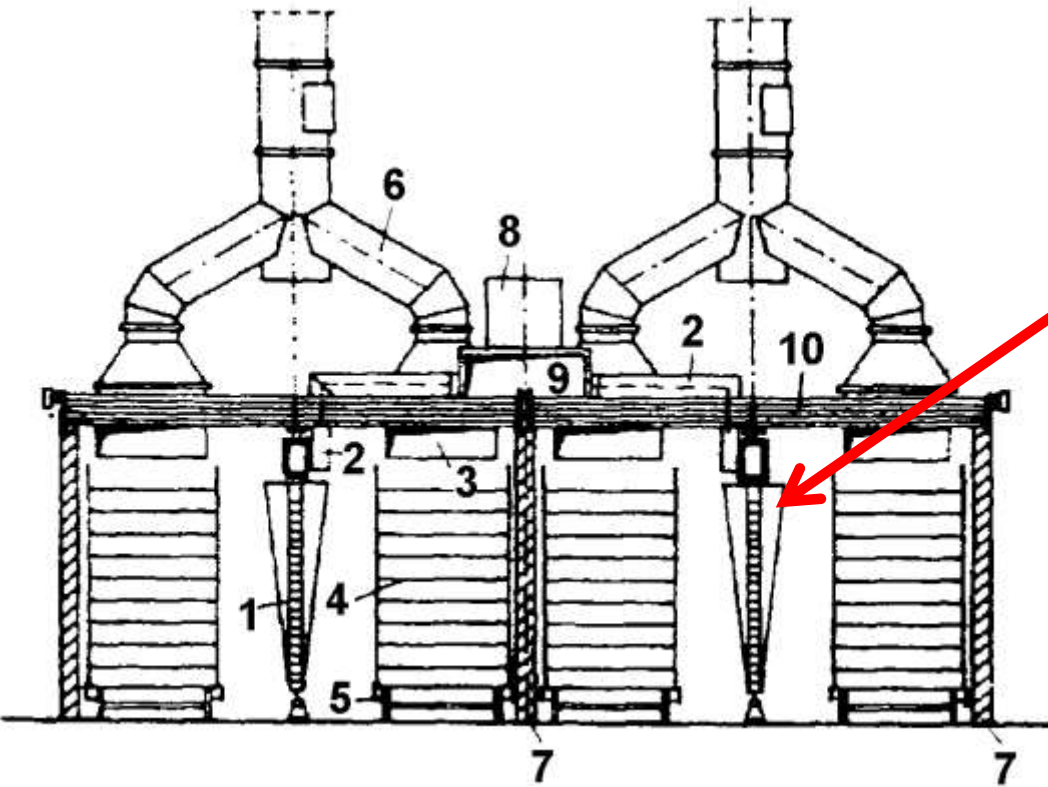

Komorové sušárny

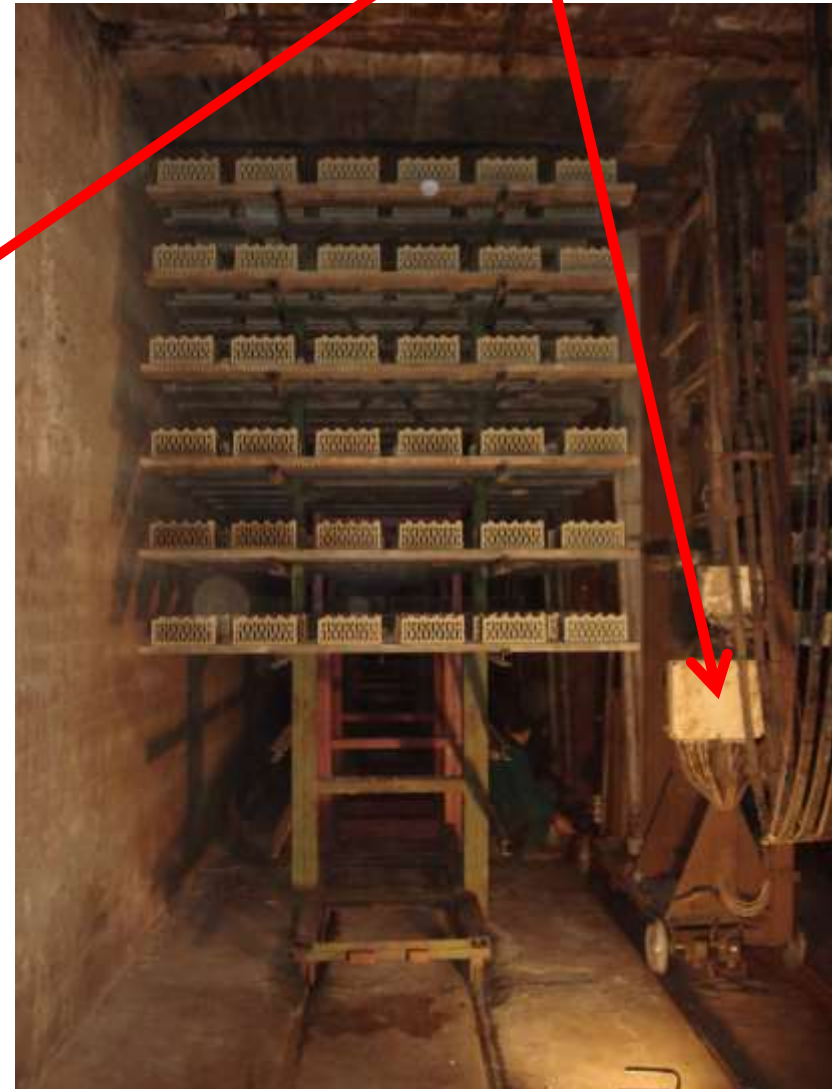

5.4.2 Kontinuální sušárny

- kanálové, jednovrstvé (štěrbinové) sušárny.
- **kanálové sušárny** – nejčastěji protiproudé + příčné proudění (**aeromixery**).

- + kratší doba sušení
- + nižší spotřeba tepla
- + jednoduchá obsluha
- + mechanizace, automatizace
- horší flexibilita
- rezerva při poruše

Sušárna	Komorová	Kanálová
Doba sušení [hod]	36 – 100	15 – 36
Spotřeba tepla [$\text{kJ}\cdot\text{kg}^{-1} \text{H}_2\text{O}$]	4200 – 7500	3500 – 4600
Měrný výkon sušárny [$\text{kg}\cdot\text{m}^{-3}\cdot\text{h}^{-1}$]	1,5 – 3	10 – 30
Hustota zavážky sušárny [$\text{kg}\cdot\text{m}^{-3}$]	150 – 300	200 – 600
Rychlost proudění vzduchu [$\text{m}\cdot\text{s}^{-1}$]	0,5 – 1,0	1,0 – 5

Teoretická potřeba tepla při 0 °C a normálním tlaku je $2345 \text{ kJ}\cdot\text{kg}^{-1} \text{H}_2\text{O}$

Příjem tepla v MJ.h⁻¹		Odvod tepla v MJ.h⁻¹	
Sušina výlisků	51	Výsušky	221
Vlhkost výlisků	60	Dopravní zařízení	56
Dopravní zařízení	12	Odcházející vzduch	3835
Venkovní vzduch	754	Ztráty sušárnou	736
Ohřívač vzduchu	1285		
Tepelné registry v sušárně	2706		
Celkem	4848	Celkem	4848

5.5 Urychlování nezávadného sušení

- cíl: dosáhnout maximální dovolené rychlosti sušení.

Sušící proces lze urychlit :

1. úpravou *parametrů sušícího média* = **urychlení vnější difuze** - rychlostí proudění vzduchu v , teplotou t , relativní vlhkostí φ ,
2. úpravou *vlastností surovinové směsi* výlisku = **urychlení vnitřní difuze** - snížení citlivosti k sušení (obecně technologií výroby, příměsemi, omezením textury atd.).

5.5.1 Ovlivnění vnitřní difuze

Zvýšení koeficientu vnitřní difuze $D \Rightarrow$ urychlení procesu sušení.

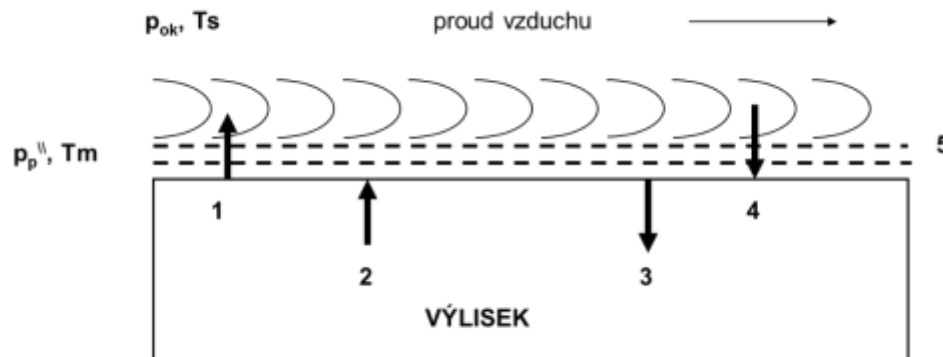
Vnitřní difuzi (D) ovlivňuje:

- **Ostření** - snižuje w_r , DS a **zvýší se D** . Platí: 10 - 20 % ostřiva zkrátí dobu sušení cca o 20 - 40 % x výsledné vlastnosti střepu.
- **Odvzdušnění** - **snižuje D** $\Rightarrow$ větší odpor výlisku proti pronikání vlhkosti $\Rightarrow$ snížení rychlosti sušení x vyšší pevnost výlisku.
- **Přídavek koagulátorů** - opačný jev ztekucování - koagulace zrn jíloviny $\Rightarrow$ zvýšení kapilarity výlisku (Ca(OH)_2 , CaCl_2 , AlCl_3 , FeCl_2).
- **Ztekucením** – snížení obsahu rozdělovací vody, hutný výlisek.
- **Proteplování** - sníží se w_r a omezí se vliv termodifuze.
- **Jemnost mletí** - zvýšení měrného povrchu $\Rightarrow$ klesá D .

5.5.2 Ovlivnění vnější difuze

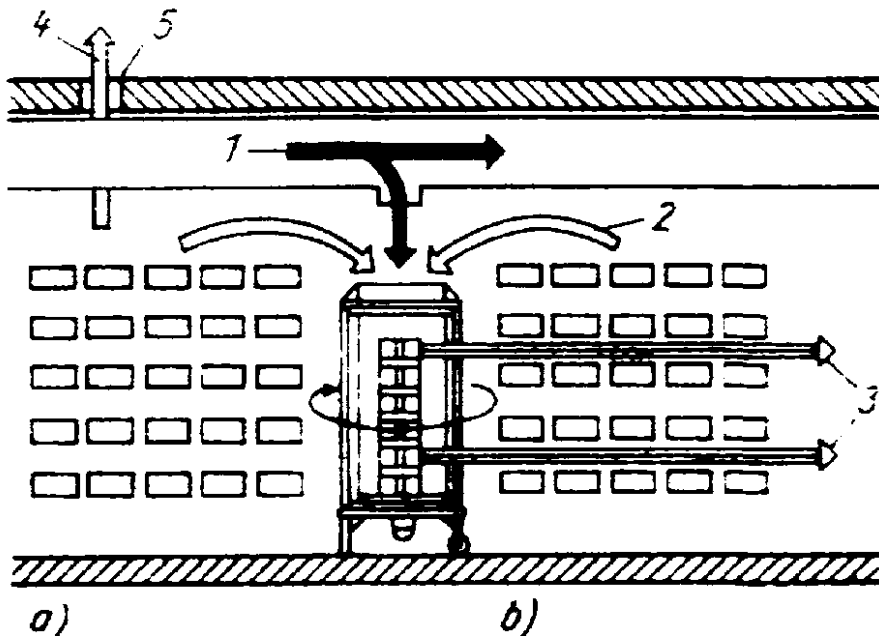
Vnější difuze - dána rozdílem koncentrací vodních par u povrchu výlisku a v okolním prostředí.

- zvýšením teploty sušícího média t ,
- snížením relativní vlhkosti sušícího média φ ,
- zvýšením rychlosti proudění sušícího média v - tzv. intenzifikace sušícího procesu.

5.5.3 Intenzifikace sušení

- zvýšení rychlosti proudění vzduchu z 1 na 5 m.s⁻¹ ⇒ zvýší rychlost sušení až o 50 %,
- rovnoměrné vysoušení v podélném i v příčném směru ⇒ **reverzace proudění** - každých cca 5 minut se změní směr proudění vzduchu.
- **Impulzivní rytmické sušení** - střídání intenzivního turbulentního proudění vzduchu (2 – 3 min) s obdobím relativně pomalého laminárního proudění (1:70) – **aeromixery (rotomixery)**.

Zvýšení rychlosti odpařování vody asi o 30 % (tj. asi 2,5 kg H₂O.m⁻².h⁻¹ při měrné spotřebě tepla 3700 až 4200 kJ.kg⁻¹ H₂O.